

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון מס' 276
אדר תשפ"א

לאנשים נראה לפעמים לסמוך על עירובים מפוקפקים או על עירובים של יודעים את כשרותם, ותולים להקל מחוסר ידיעה שמסתמא יש עירוב. אבל אחרי שאנו רואים כמה חכמים החמירו בחשש רחוק של איסור הוצאה בשוגג, ודאי שצריך להקפיד יותר ולברר ולהשקיע שלא יטלטלו במקומות מפוקפקים או בעירובים חלשים, אלא רק במקום שיש עירוב טוב מהודר ומפוקח.

במה יש השנה נפק"מ בין פריזים למוקפים

והנה בשנה זו שכולם קוראים את המגילה ב"ד אדר, היה נראה שלא יעסקו שוב בנושא הפורים דמופקין, כי אין נפק"מ כמעט בזה, שהרי ממה נפשך אלו ואלו מקיימים קריאת המגילה ומתנות לאבינוים בו ביום ב"ד, ולגבי משלוח מנות, נחלקו הפוסקים, דעת השו"ע שיעשו ביום ראשון ט"ז אדר, וכן צידד המשנ"ב ועוד אחרונים, דעת המהר"ל חביב בשבת, דעת החזו"א (סי קנ"ה סק"א) והכפ החיים לשלוח מנות ביום שישי.

ולגבי מצות הסעודה ג"כ תלוי בשיטות הנ"ל, אלא שהרי כל אדם עושה סעודה כל יום בשיעור שיוצאים ידי חובה, וטוב לב משתה תמיד. א"כ אם השאלה רק בין הת"ח שאינם מחפשים אלא לצאת ידי המצוה לכל הדעות, כל הנפק"מ היא רק למשלוח מנות, ויכולים לעשות השנה את כל החומרות בקלות וללא בעיה, לא צריכים לחפש מנין שיקראו בו מגילה בזמנה.

האם בשנה זו אפשר לקרוא את המגילה בלי מנין

אבל העוסקים בדבר עוררו שיש השנה נפק"מ הפוכה, שאינה ידועה כ"כ, בשו"ע (סי תר"צ סי"ח) כוונתו, שבקריאת המגילה ב"ד ובט"ו צריך לכתחילה שיהיה מנין, עשרה שומעים, ואם אי אפשר לקרוא בעשרה, קורין אותה אפילו ביחיד עם הברכות שלפניה [בלי הברכה שלאחריה]. ולכן מי שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, כגון נשים שחיבות במקרא מגילה, ואינן יכולות להשאיר את הילדים הקטנים לבד, [או בתקופת הקורונה שיש נשאים בבתיהם], קורים להם את המגילה בבית ביחיד, ומברכים על קריאתה, אבל זה דוקא כשקורים את המגילה בזמנה, משא"כ שלא בזמנה כגון היוצא בשיירה ולא תהיה לו מגילה בדרכו, שמקדים וקורא לפני שיוצא (כמ"ש בסי תרפ"ח ס"ז), צריך לקבץ עשרה לקריאתו, וזה לעיכובא. ומוסיף המשנ"ב (סי"ק ס"א, וסי"ק ס"ו) שגם בכרכים המוקפים חומה שחל ט"ו אדר בשבת ומקדימים לקרוא בערב שבת (כמו שחל בשנה זו), בודאי צריך לקבץ עשרה לקריאתו, ואם אין עשרה לא יברכו עליה, ובשער הציון (סי"ק נ"ט) כתב שכן מוכח בגמ' (מגילה דף ה.) שזה ג"כ נקרא שלא בזמנה. ולפ"ז יוצא שהנשים והחולים [והמבדדים] קורים מגילה בבתים, אם הם בני ט"ו, צריכים שיהיה להם מנין, ואם אין מנין לא יברכו על קריאת המגילה. והחזו"א (או"ח סי קנ"ה סק"ב ד"ה לענין חולק על המשנ"ב) וסובר שזה נקרא בזמנה גם למוקפין. ולמעשה מה שהיקל שם מדובר לגבי נשים בעשרה בצירוף כמה צדדים.

לפ"ז העירו העוסקים בענין הפורים מידי שנה, שגם בשנה הזאת יש נפק"מ גדולה בדיני המוקפין והסמוכים למוקפין, ואדרבה החומרא תהיה לאלו שתמיד שמחים יותר לעשות פורים רק בט"ו כגון בשכונת רמות, שהרי הם צריכים כעת להחמיר ולקרוא בעשרה דוקא, וגם הנשים צריכות לבוא לבית הכנסת או לקבץ מנין, [ועי' ברמ"א (סו"ס תר"צ) שהסתפק אם עשר נשים מצטרפות להחשב עשרה לענין מגילה]. ואם אין להם מנין, לא יברכו על המגילה כמ"ש המשנ"ב.

והנהוגים בכל שנה לקרוא ב"ד בברכה, ומספק קורין גם בט"ו בלי ברכה, יש לעיין אם צריכים להחמיר בשנה זו בספק ברכות דמגילה באופן שאין להם עשרה. וי"ל שתלוי לפי הענין מה דרגת הספק. כגון אם מדובר בבני ברק, שלדעת המשנ"ב ודאי שאינו בט"ו, כי זה רק סמוך לספק, וכתב המשנ"ב שבספקות די להחמיר בעיר עצמה ולא בסמוך לה, א"כ אפשר ב"ד לקרוא ביחיד בברכה, ולדעת החזו"א שיש דין ספק גם בסמוך, י"ל שלדעת החזו"א אפשר גם במוקפין לקרוא ביחיד.

הויכוחים הלכתיים בדיני הפורים תלויים בדיני בעירובין

כמידי שנה לפני יום הפורים מתעוררת השאלה הידועה במקומות רבים, האם יש להם דין סמוך לעיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון, וצריכים לקרוא מגילה בט"ו אדר, ולעשות פורים דמוקפין, או שמא אינם סמוכים ודינם לקרוא ב"ד אדר ולעשות פורים דפרזין. השאלה הזו קיימת בשכונות העיר ירושלים ובמיוחד בשכונת רמות, שבה יש מנהגים שונים, וגם המצב השתנה במשך השנים האחרונות. וכן הנידון בעיר בני ברק אם נחשבת סמוכה ליפו העתיקה, ובעיר לוד בשכונת אחיסמך האם היא סמוכה לעיר לוד העתיקה [לוד הכנענית או לוד הערבית]. ועוד מקומות ברחבי הארץ.

והנה רוב השאלות בנושא זה תלויים בדיני התחומין והעירובין. יש שאלות שנוגעות לחישוב האלפיים אמה, כגון באחיסמך ששם חלק מהשכונה מגיע תוך מיל רק לפי שיעור חזו"א, וגם תלוי עד כמה היה גדול העיר העתיקה. במקומות אחרים יש שאלה האם יש רצף בתים עד העיר העתיקה, שזה מועיל לעשות סמוך אף ביותר משיעור מיל, כגון בבני ברק שהנידון האם ההפסק שיש בסמוך לכביש נתיבי איילון מפסיק את רצף העיר הסמוכה, או שמא יש חיבור ע"י "קשת" [בתים של ב"ב ור"ג שנכנסים תוך שקע בעיר תל אביב] שעי"ז נחשב לרצף של בתים. [שנידון זה מוקרו בחזו"א בהלכות תחומין]. ויש מקומות שהשאלות הן על כשרות העירוב של שבת, האם הוא כשר ברמה שאפשר לסמוך על כשרותו גם לבני תורה, מה הן הקולות שיש בו, וגם בעיקר הענין, האם עירוב יכול להועיל לענין חיבור העיר ולענין קריאת מגילה, או שמא דין רשות היחיד מועיל רק לענין טלטול ולא להחשב עיר אחת לענין עיר המוקפת חומה ועיר הסמוכה לה. הנושאים האלו צפים ועולים מידי שנה, עם מגוון דעות, חוברות ועלונים, שיעורים ומנינים שונים, לקריאת המגילה ב"ד או בט"ו או בשניהם, ולא נראה שתהיה הכרעה ברורה בענין.

השנה כולם קוראים ביום אחד, ומה לומדים מכך לעירוב

בשנה זו יש דבר שקורה לעיתים רחוקות, שיעשו כולם אגודה אחת בכל הערים המסופקות, ירושלים ב"ב לוד ועוד, לכל הדעות ובכל המנינים, יקראו את המגילה ב"ד אדר, ולא בט"ו, כי בשנה זו חל ט"ו אדר ביום השבת, וחכמים ביטלו את קריאת המגילה בשבת, והעבירו אותה ליום שישי י"ד אדר. מדוע לא יקראו בשבת, מבארת הגמרא (מגילה דף ז'): שיש חשש שמא יהיה אדם שלא יידע לקרוא את המגילה, ומתוך רצונו לקיים את המצוה ישכח ויוציא את המגילה לרחוב בשבת, ללכת אל החכם ללמוד את הקריאה, ויעביר אותה ד' אמות ברשות הרבים. לכן ביטלו את קיום המצוה ביום הזה, והעבירו אותו ליום י"ד שבו קוראים בני הפרזים, ואומרת הגמ' שזהו הטעם גם שאין תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, וזהו הטעם שאין נטילת לולב בסוכות שחל בשבת.

באחד מהכינוסים שנערכו ע"י מוקד העירוב, השתתף הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א, ונשא את דבריו בענין זה, שאנו רואים ממנו כמה חמור הוא איסור הוצאה, הרי כמה בני אדם יש שביום הפורים ילכו ללמוד איך לקרוא, מן הסתם כל אחד יודע מראש איפה יוכל לשמוע מגילה או שדואג לדעת לקרוא, וגם כשיש כמה אנשים כאלו הרי במצב רגיל אדם זוכר לא לטלטל בשבת, כשמדובר באדם שיודע ורק מחמת המצוה ישכח את האיסור, וגם אם הוא יוציא ויטלטל הרי הוא טועה בדבר מצוה, והוא שוגג, ובכל זאת למרות שהחשש כל כך רחוק, והאיסור הוא רק שוגג לצורך מצוה, הבינו חז"ל הקדושים שעדיף לבטל מכל עם ישראל את המצוה, במשך מאות ואולי אלפי שנים, שלא יהיה כמה בודדים שייכשלו בטלטול, ובפירות מצוות שופר וולוב שהן מצוות מהתורה, ובשופר תלוי כל התעוררות הרחמים ביום הדין, וגם אין להם השלמה ביום אחר כמו במגילה, אעפ"כ חז"ל ביטלו את המצוה בשביל שלא יטלטלו באיסור.

בשבוע זה התפרסם אירוע חריג, שנערה מהעיר מודיעין עלית חצתה את גבולות הארץ אל מדינת סוריה העוינת, ונלקחה בשבי בידי האויבים, עד כדי שהדבר דרש מהמדינה לעשות עיסקת שבויים, ולשחרר אסירים עוינים שמחיר העיסקה הוא מחיר כבד מאוד. ולאחר מעשה התברר שהיא עברה באחת מהואדיות בגולן, שהוא פתוח ללא גדר. מדובר בקטע לא קטן כל כך, בין ההרים, שהצבא לא ראה צורך לסגור אותו, ואין בו גדר ולא מכשול. ולא מדובר במחדל, כי המערכת הבטחונית היום, יודעת בסייעתא דשמיא לזהות ולהבדיל בין המקומות המסוכנים, ולפ"ז אינם עושים גדר במקום שאינו נצרך. והש"ת ישמרנו תמיד, ויתן ביד הנוגעים בדבר לעשות נכון, ולא יקרה שום נזק ושום דבר רע. והנה כמובן שהמקומות המדויקים לא מתפרסמים, וזה חלק מהחכמה, אבל רואים שהגדר אינה שלימה, ואין גדר המקיפה את ארץ ישראל כולה. ושוב יש חשש רשות הרבים גם לדעת התוס'.

עירוב בגדר ביטחון של ישוב, ושטחי קוצים

בשבוע זה נתבקשנו להגיע לעירוב של העיר עמנואל, היושבת בהרי השומרון, ובה גרים מאות משפחות חרדיות, בישוב זה העירוב מתבסס על הגדר הבטחונית שמקיפה את הישוב בהרבה ישובים שיש גדר

דיונים בהלכה ובפיקטיקה בתכנית העירוב

בטיחות, אי אפשר להיות בטוחים שהגדר שלימה, כי רוב המקומות הגדר אינה שומרת באמת, אלא משמשת להרתעה בלבד, [וגם אמצעי השמירה השתנו בשנים האחרונות וכנ"ל ואכ"מ], ולכן יש מקומות עם חורים בגדרות, ויש

מקומות שהמחיצה תלויה, לכן אם באים לסמוך על גדר בטחון לעירוב, צריך לבדוק אותה לכל אורכה ופעמים רבות גם לדאוג לתקן אותה.

אבל בעיר עמנואל הגדר מתוחזקת ברמה גבוהה מאוד, וגם האחראי עירתי לנעשה בה, ולכן היא משמשת את העירוב. אבל הבעיה היא שבין הגדר לישוב יש שטחים גדולים שאינם בנויים ומשמיים כלל, ואף עלה בהם קוצים וצמחיה קשה וגבוהה, שמונעת ממי שרוצה לעבור ולהשתמש שם.

[ועי משי"כ לעיל גליון 195, בענין השימוש של חסידי ברסלב להתבודד בתוך אחד מהשטחים האלו, האם זה נחשב שימוש דיורים]. לכן האחראי מבקש כבר זמן רב לעשות עמודי עירוב סביב, ולהוציא את השטחים האלו מהעירוב.

חלק מהקיריפה שנמצא בין הישוב לגדר הבטחון

בשבוע זה הגענו שוב לפגוש את הנוגעים בדבר מטעם המועצה, ולסדר את התכנית, בתקווה שעכשיו יצא אל הפועל, ויהיה עירוב מהודר כנהוג בשכונות החרדיות. כמו כן השתמשנו הפעם בטכנולוגיה החדשה בעזרת צילום מרחפן משוכלל, לציון איהו מקומות נחשבים קרפף.

עשיית ההיקף החדש דורשת הרבה מאמץ, כבר בתכניות צריך לבדוק מה נכון לעשות, היכן להשתמש בגדר, והיכן לעשות צורות הפתח, ואיך יעמידו את צורות הפתח במקום שאין מתחתיו צמחים שיכולים לגדול ולהגיע לגובה י" טפחים, ואז יהיו מחיצה מתחת צורת הפתח. יש מקומות שאין ברירה, וצריך להביא טרקטור שיישר את הקרקע, בשביל שיהיה אפשר לעשות צורות הפתח מהודרות. לאחר מכן שלב העשייה דורש תקציב גדול, ועובדים מקצועיים שבקיימים גם בחלק ההלכתי וגם בחלק המקצועי, באיכות ההתקנה ובדברים הנוגעים אל ההלכה. ויתן ה' שכולם ייסעו בענין, ויהיה חיזוק בשמירת השבת בהידור רב, בכל הלכותיה.

גדר ארוכה מאבן ויש ספק בכשירותה

במסגרת התכנית היתה גדר אבן באורך יותר מחצי קילומטר, שהתעוררה בה שאלה הלכתית, שדורשת לעשות הגבהה על כל הגדר באורך כחמש מאות מטרים (הרבה מאוד). מקוצר המקום נבאר את השאלה בעז"ה בגליון הבא.

אבל יש לומר שבשנה זו אינו תלוי כלל בדרגת הספק, ויכולים לקרוא ביחיד לכו"ע, כי מאחר שהדין הוא שהמקומות המסופקים קורין בכל שנה ב"ד בברכה, א"כ אף אם מדינת יש לקרות גם בט"ו, אבל ב"ד יכולים [בכל שנה] לקרות ביחיד, כי זה זמנם. וא"כ בשנה זו ודאי נחשב להם קריאה בזמנה, ואע"פ שהמוקפין שקורין ב"ד לא נחשב זמנם אלא מדין הקדמה, אבל למקומות המסופקים תמיד הזמן לקרות בברכה הוא י"ד, ולכן השנה יכולים כל המקומות המסופקים לקרוא ב"ד בברכה גם ביחיד, ורק במקומות שנוהגים בכל שנה לקרות בט"ו בלבד, צריכים בשנה זו לקרוא בעשרה דוקא, ואם אין עשרה אינם יכולים לברך לפי דברי המשנ"ב.

אך הגר"מ לובין שליט"א הוסיף, שהדבר תלוי מה הטעם שהספקות קורין ב"ד, שאם הטעם כמ"ש בר"ן שהולכין אחר רוב העולם, י"ל שזה זמנם. אבל אם הטעם כמ"ש הגר"א משום שבדיעבד מוקף שקרא ב"ד יצא, או משום ספק דרבנן לקולא, יתכן שגם כל שנה לא נחשב להם זמנם, והוי ספק אם קורין ביחיד. אלא שבדרך כלל יש עוד צירופים להקל. אבל למקומות המוקפין שקורים תמיד בט"ו, יש להקפיד לקרוא בשנה זו בעשרה.

עירוב ע"י גדר המקיפה את ארץ ישראל

נושא מעניין שעולה מידי פעם ע"י השואלים, וע"י חוקרים שונים, האם אפשר לעשות עירוב לארץ ישראל ע"י גדר המערכת וגדר הגבולות המקיפות את ארץ ישראל, מכל אויביה המקיפים אותה, וטענת השואלים שגדר זו היא בודאי טובה וחזקה, ואין חשש שיהיו בה פרוצות, כי אחרת ה מסוכן לביטחון הארץ, א"כ אפשר לומר בודאי שכל ארץ ישראל היא רשות היחיד גמורה. והנה ודאי שזה לא יועיל לפטור מלעשות עירובים לכל עיר ועיר, מפני שהגדרות האלו כוללת שדות והרים שפוסלים את העירוב, [והגדר אינה חומת עיר מסוימת, שגם את ההיתר של הדבר שמואל שכל שבתוך החומה מיועד לשימוש לדירה, לא שייך בגדר זו]. אלא הרעיון היה על מנת לבטל דין רשות הרבים דאורייתא, מפני שמקום שמוקף בג' מחיצות, אינו רשות הרבים, וא"כ יהיה אפשר לעשות את עירובי הערים ללא חשש רה"ר, גם לדעת מרן המחבר.

גדר המערכת באזורים מסוימים בארץ

אך כידוע ששאלה זו כבר נשאלה בגמ' (עירובין דף כב:)

שהגמ' נקטה שארץ ישראל מוקפת בשרשרת הרים ובעמק הירדן, והגמ' אומרת כדבר פשוט שארץ ישראל לא נעשית ע"י רשות היחיד מן התורה, ויש דין רשות הרבים ברחובות ערי ארץ ישראל. אבל הגמ' לא מבארת מדוע המחיצות אינן מועילות, ונחלקו בזה הראשונים. בריטב"א כותב מפני שהמחיצות רחוקות מאוד, שאינן ניראות למי שעומד בתוכן, ואין דין רשות היחיד אלא במקום שההיקף ניכר לעומד בתוכן [ובאחרונים (שו"ת מהרש"ם ח"ד סי' א') כתבו שיעור המרחק יש ללמוד מדין רועה צאן, שמבואר בגמ' (בכורות דף נד:)] שהוא מצרף את העדר למעשר בהמה עד ט"ז מיל, שעד שיעור זה יכול לראות את הצאן, ולפ"ז גודל המקום יכול להיות עד כחמש עשרה קילומטרים, וי"א עד ט"ז מיל לכל צד, ושיעורו כפול מהנ"ל]. אבל התוס' (שם ד"ה דילמא) כתבו דשאני מחיצות ההרים שנעשו בידי שמים, ולכן אינם מועילות לבטל רה"ר מארץ ישראל, [י"א בגלל דאמרין אתו רבים שבפנים ומבטלי כח המחיצה, וי"א שגם לתוס' הטעם משום שההיקף גדול ואין המחיצות ניכרות]. אבל לפי תוס' אם יהיו מחיצות גמורות בידי אדם, יהיו כשרות אף אם הן מקיפות שטח של כל ארץ ישראל. ולפ"ז השאלה היא, דבשלמא לריטב"א לא יועילו גדרות הביטחון שיש בזמנינו סביב ארץ ישראל, כי הן רחוקות מידי, אבל לדעת התוס' כיון שהגדרות נעשו בידי אדם, יועילו לבטל דין רה"ר, כי הרי ברור שהן מקיפות כל ארץ ישראל, מסכנת הערבים הסובבים אותנו.

הגדר הבטחונית אינה שלימה לענין עירוב

הנה כבר דיברנו בזה בהזדמנויות שונות, שבאמת אין מחיצה כשרה סביב כל הארץ, ויש אזורים שאינם מוקפים, וגם המעברים בגבולות רחבים מאוד באופן שהם פתוחים הרבה, וגם דין עומד מרובה אי אפשר לומר בהם, כי יתכן מאוד שמדובר בקרן זוית, ובסילוק מחיצות ע"י הרים. אבל יש שלא קיבלו את הדברים, כי מהיכי תיתי שלא יעשו גדר, למרות שידעה זו ע"ה אלינו מהבקיאים בענין.

ברכת מזל טוב, לחתן היקר לוי יצחק נ"י
 לרגל הכנסו לעול תורה ומצוות
 יתן ד' שיעלה בתורה וביראת שמים,
 ויהיה תמיד מלא בשמחה של מצוה

ניתן לקבל את העלון במייל נשיר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM

השירותים שבכונת רמות פולין בירושלים
 בימי שני בערב בשעה 08:30
לפרטים והרשמה 052-7622741
 מספר המקומות מוגבל. באין מענה, נא להשאיר הודעה ונחזור אליך